

УДК 616.72-002.77-009.7-06:616.895.4-036.1

ТКАЧЕНКО О.В., НАЙДЬОНОВА Ю.Л.

Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, кафедра неврології № 2, м. Київ

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕПРЕСІЇ У ПАЦІЄНТІВ ІЗ РЕВМАТОЇДНИМ АРТРИТОМ

Резюме. Вступ. Ревматоїдний артрит (РА) — одне з найбільш частих автоімунних ревматичних захворювань. Наявність депресивної симптоматики разом із тяжким перебігом ревматичного захворювання сприяє зростанню ризику втрати працездатності. **Мета:** вивчення змін нейропсихологічних показників депресії у пацієнтів із РА, різних за тривалістю та характером перебігу захворювання. **Матеріал і методи.** Нами було проведено обстеження 60 осіб молодого та середнього віку, серед яких 40 пацієнтів із РА, а 20 становили контрольну групу практично здорових осіб. Середній вік — $47,7 \pm 10,8$ року. Пацієнти з РА були поділені на групи залежно від тривалості та характеру перебігу захворювання. Усі пацієнти пройшли клініко-неврологічне, клініко-лабораторне і клініко-інструментальне обстеження, нейропсихологічне тестування. **Результати.** Дані нейропсихологічного тестування вказали, що у пацієнтів із серопозитивним варіантом перебігу переважав великий депресивний епізод на відміну від пацієнтів серонегативної групи, у якій частіше зустрічався середній депресивний епізод. При цьому в обстежених пацієнтів із РА загалом переважали прояви депресії у вигляді малого депресивного епізоду. **Висновок.** Серед пацієнтів, які хворіли на РА менше ніж 10 років, ступінь вираженості депресії мав кореляційний зв'язок середнього ступеня ($r = 0,69$ та $r = 0,66$) як у серопозитивних, так і у серонегативних пацієнтів.

При збільшенні тривалості захворювання та віку пацієнтів спостерігалась тенденція до збільшення вираженості тяжкості депресії.

Ключові слова: ревматоїдний артрит, нейропсихологічні характеристики, депресія.

Вступ

Ревматоїдний артрит (РА) — одне з найбільш частих автоімунних ревматичних захворювань [2]. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, поширеність цієї патології у світовій популяції становить приблизно 1 %. Виявлено, що серед осіб, молодших за 35 років, поширеність РА становить 0,38 %, а віком 55 років і більше — 1,4 % [1]. Хронічний прогресуючий перебіг захворювання і супутня пожиттєва терапія супроводжуються розвитком необоротних ускладнень і побічних ефектів, що проявляються, зокрема, в зміні зовнішності, порушеннях сну, емоційній лабільності, фізичному дискомфорту, обмеженні функціональних можливостей і суттєвому погіршенні якості життя [4]. Більше ніж у третини пацієнтів із РА виявлялись ознаки великої депресії або дистимії [5], тоді як поширеність депресії у загальній популяції становить 5–8 % [3]. Наявність депресивної симптоматики разом із тяжким перебігом

ревматичного захворювання сприяє зростанню ризику втрати працездатності.

РА має риси психосоматичної патології, при якій психологічні та поведінкові фактори можуть впливати на розвиток і подальший перебіг захворювання. Недостатньо з'ясованим виявився аспект впливу тривалості захворювання на РА, активності запального процесу — на вираженість депресивних розладів.

Метою нашого дослідження стало вивчення змін нейропсихологічних показників депресії у пацієнтів із РА, різних за тривалістю та характером перебігу захворювання.

Адреса для листування з авторами:

Найдьонова Ю.Л.
E-mail: Y_ulik@mail.ru

© Ткаченко О.В., Найдьонова Ю.Л., 2015
© «Міжнародний неврологічний журнал», 2015
© Заславський О.Ю., 2015

Матеріал та методи

Нами було проведено комплексне обстеження 60 осіб, серед яких 40 пацієнтів із РА, які знаходились на лікуванні у ревматологів, а 20 становили контрольну групу практично здорових осіб. Пацієнти, які хворіли на РА, залежно від активності запального процесу були поділені на 2 групи. До I групи увійшли серопозитивні пацієнти (СП) — 25 осіб, до II групи — серонегативні пацієнти (СН) — 15 осіб. Залежно від тривалості захворювання в кожній групі було 2 підгрупи: з тривалістю захворювання менше ніж 10 років та більше ніж 10 років. Так, СП пацієнтів із тривалістю захворювання на РА менше ніж 10 років було 11, з тривалістю понад 10 років — 14 осіб. СН пацієнтів з тривалістю РА менше ніж 10 років було 4, а з тривалістю понад 10 років — 11. Обстежені пацієнти були молодого і середнього віку. Середній вік становив $47,7 \pm 10,8$ року. Осіб молодого віку — 16 (40 %), середнього віку — 24 (60 %). Серед пацієнтів переважали жінки (37 осіб), відповідно чоловіків було 3. Контрольну групу становили 20 практично здорових осіб порівнянного віку.

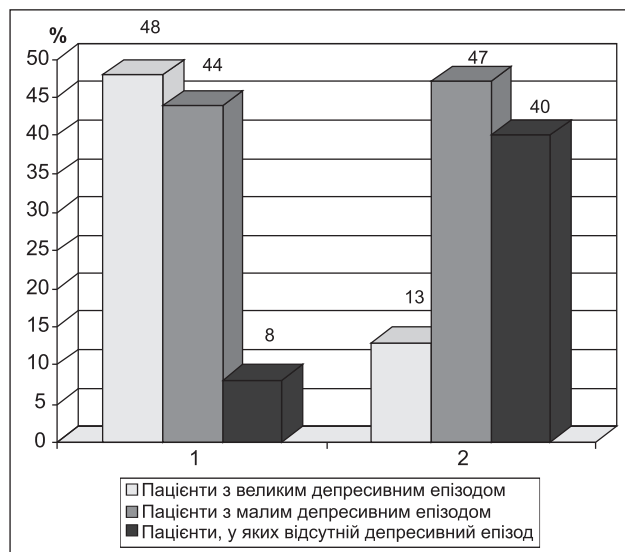
Усі зазначені пацієнти пройшли клініко-неврологічне, клініко-лабораторне і клініко-інструментальне обстеження, нейропсихологічне тестування, що включало дослідження функцій уваги, депресії, самооцінки рівня тривожності, пам'яті, уваги, концентрації, виконавчої функції, зорово-конструктивних навичок.

Для оцінки тяжкості депресії нами була використана шкала Гамільтона, яка дозволяє оцінити тяжкість депресії в динаміці. Вона складається з 21 ознаки. Усі ознаки являють собою окремі прояви депресивного стану як групи симптомів.

Статистична обробка проводилась методом описової статистики із визначенням критерію Стьюдента та коефіцієнта кореляції за допомогою програмного забезпечення Statistica 10.

Результати і обговорення

У всієї групи пацієнтів, які хворіли на ревматоїдний артрит, були виявлені ті чи інші неврологічні прояви з боку як центральної, так і периферичної нервової системи. Так, у 36 (90 %) з обстежених нами пацієнтів, які хворіли на РА, спостерігалась пірамідна симптоматика, виняток становили 4 пацієнтки (10 %), по 2 із серонегативної та серопозитивної групи, що були молодші від 35 років. У 38 пацієнтів (95 %) із РА був наявний вестибуло-мозочковий синдром, окрім 2 осіб (5 %) із серонегативної групи, які хворіли на РА менше ніж 10 років. У 21 пацієнта (52,5 %) відмічались вегетативні змішані, переважно симпатоадреналові пароксизми. Серед них 15 осіб були із серопозитивної групи, а 6 — з серонегативної. Усі пацієнти, які страждали від вегетативних пароксизмів, були жіночої статі. Також у всієї групи па-

Рисунок 1. Порівняльна характеристика структури депресивних розладів у пацієнтів серопозитивної (1) та серонегативної (2) групи

цієнтів (40 осіб) спостерігався цефалгічний синдром, 8 (20 %) з обстежених нами осіб відмічали зниження пам'яті, що характерно, вони були старші за 45 років, 6 із них — із серопозитивної групи. У 17 (42,5 %) із 40 пацієнтів спостерігались дисомнії незалежно від активності та тривалості запального процесу. Що стосується змін з боку периферичного відділу нервової системи, то майже в усіх пацієнтів із РА незалежно від активності та тривалості запального процесу були поліневритичні зміни — 39 осіб (97,5 %). Виняток — 1 пацієнтка серопозитивної групи, яка хворіла на РА менше 1 року і не мала порушень з боку периферичної нервової системи (2,5 %). Крім того, в 1 пацієнтки з серопозитивної групи, яка хворіла на РА більше ніж 10 років, спостерігалась мононейропатія у вигляді ураження *n. ulnaris* (2,5 %).

За результатами аналізу отриманих нами даних щодо частоти депресивних розладів, загалом переважали випадки із середнім депресивним епізодом (18 пацієнтів), великий депресивний епізод спостерігався у 14 пацієнтів, та у 8 пацієнтів його не було.

Крім того, було виявлено, що особи як із серопозитивної, так і серонегативної групи мали великий депресивний епізод — у 12 (48 %) і 2 (13 %) осіб відповідно. Серед цих груп обстежених переважав малий депресивний епізод, який зустрічався в 11 (44 %) пацієнтів серопозитивної та 7 (47 %) пацієнтів серонегативної групи. Депресивний епізод був відсутній у 2 (8 %) та 6 (40 %) пацієнтів серопозитивної та серонегативної групи відповідно. Різниця між кількістю випадків великого депресивного епізоду і випадків нього у цих групах була статистично значуща ($p = 0,024$ та $p = 0,014$ відповідно). Серед груп із малим депресивним епізодом різниця показників була статистично незначуща ($p > 0,05$) (рис. 1).

Нами було встановлено, що серед пацієнтів серопозитивної групи із тривалістю захворювання менше 10 років, як і у тих, які хворіли понад 10 років, спостерігався великий депресивний епізод у 6 осіб. Проте у пацієнтів середнього віку частота зустрічальності великого депресивного епізоду була більшою та спостерігалась в 11 пацієнтів, у той час як у пацієнтів молодого віку великий депресивний епізод був у 7 випадках. Крім того, нами було відмічено, що у 4 із 6 пацієнтів, які мали великий депресивний епізод, були присутні антитіла до циклічного цитрулінованого пептиду. Різниця між показниками цієї групи була статистично не значуща ($p > 0,05$). У групі пацієнтів, які хворіли на РА менше ніж 10 років, був виявлений середній кореляційний зв'язок між вираженістю депресії та тривалістю захворювання на РА ($r = 0,69$), проте його статистична значущість не була підтверджена ($p > 0,05$).

У серонегативній групі пацієнтів серед тих, хто хворів на РА більше ніж 10 років, частіше спостерігався малий депресивний епізод — 5 осіб (45,5 %), також у 5 осіб (45,5 %) депресивний епізод був відсутній. Лише в 1 пацієнта цієї групи був відмічений великий депресивний епізод. Щодо 4 пацієнтів, які хворіли на РА менше ніж 10 років, то малий депресивний епізод спостерігався у 2 пацієнтів, в 1 був великий депресивний епізод, ще в 1 пацієнта він був відсутній. Також нами було відмічено, що серед осіб середнього віку частіше зустрічався малий депресивний епізод, поширеність якого не залежала від тривалості захворювання. Крім того, ми звернули увагу на те, що серед пацієнтів, які хворіли на РА більше 10 років (5 осіб), 4 були молодого віку. Різниця між показниками в групі була статистично незначуща ($p > 0,05$). Ступінь вираженості депресивних розладів серед пацієнтів, які хворіли на РА менше ніж 10 років, мав середній

кореляційний зв'язок із тривалістю захворювання ($r = 0,66$), статистично незначущий ($p > 0,05$).

Висновки

1. В обстежених пацієнтів із РА загалом переважали прояви депресії у вигляді малого депресивного епізоду.

2. Серед пацієнтів, які хворіли на РА менше ніж 10 років, ступінь вираженості депресії мав кореляційний зв'язок середнього ступеня ($r = 0,69$ та $r = 0,66$) як у серопозитивних, так і у серонегативних пацієнтів.

3. При збільшенні тривалості захворювання та віку пацієнтів спостерігалась тенденція до збільшення проявів вираженості тяжкості депресії.

Подальше вивчення впливу тривалості захворювання й активності запального процесу на вираженість тривожно-депресивних розладів у динаміці та при збільшенні вибірки є перспективним.

Список літератури

1. Елисеєв М.С. Современная ревматология / М.С. Елисеєв, М.В. Мукагова, М.В. Барскова. — М.: Деком, 2011. — С. 35-37.
2. Насонов Е.Л. Ревматоидный артрит как общемедицинская проблема // Тер. архив. — 2004. — № 5. — С. 5-7.
3. Фофанова Ю.С., Лисицына Т.А., Зельтман А.Е., Серавина О.Ф., Ковалевская О.Б., Вельтищев Д.Ю., Насонов Е.Л. Депрессивные расстройства у больных ревматоидным артритом // Научно-практическая ревматология. — 2009. — № 4. — С. 49-54.
4. Bisschop M.I., Kriegsman D.M.W., Beekman A.T.F., Deeg D.J.H. Chronic diseases and depression: the modifying role of psychosocial resources // Soc. Sci. Med. — 2004. — Vol. 59. — P. 721-733.
5. Frank R.G., Beck N.C., Parker J.C. et al. Depression in rheumatoid arthritis // J. Rheumatology. — 1988. — Vol. 15. — P. 920-925.

Отримано 25.06.15 ■

Ткаченко Е.В., Найденова Ю.А.

Национальная медицинская академия последипломного образования имени П.Л. Шупика, кафедра неврологии № 2, г. Киев

НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕПРЕССИИ У ПАЦИЕНТОВ С РЕВМАТОИДНЫМ АРТРИТОМ

Резюме. Введение. Ревматоидный артрит (РА) — одно из наиболее частых аутоиммунных ревматических заболеваний. Наличие депрессивной симптоматики наряду с тяжелым течением ревматического заболевания способствует повышению риска потери трудоспособности. **Цель:** изучение изменений нейropsychологических показателей депрессии у пациентов с РА, различных по длительности и характеру течения заболевания. **Материал и методы.** Нами было проведено обследование 60 лиц молодого и среднего возраста, среди которых 40 пациентов с РА, а 20 составили контрольную группу практически здоровых лиц. Средний возраст — $47,7 \pm 10,8$ года. Пациенты с РА были разделены на группы в зависимости от продолжительности и характера течения заболевания. Все пациенты прошли клинико-неврологическое, клинико-лабораторное и клинико-инструментальное обследование, нейropsychологическое

тестирование. **Результаты.** Данные нейropsychологического тестирования показали, что у пациентов с серопозитивным вариантом течения преобладал большой депрессивный эпизод в отличие от пациентов серонегативной группы, в которой чаще встречался средний депрессивный эпизод. При этом у обследованных пациентов с РА в целом преобладали проявления депрессии в виде малого депрессивного эпизода. **Вывод.** Среди пациентов, которые болели РА менее 10 лет, степень выраженности депрессии имела корреляционную связь средней степени ($r = 0,69$ и $r = 0,66$) как у серопозитивных, так и у серонегативных пациентов. При увеличении длительности заболевания и возраста пациентов наблюдалась тенденция к увеличению выраженности тяжести депрессии.

Ключевые слова: ревматоидный артрит, нейropsychологические характеристики, депрессия.

Tkachenko O.V., Naidenova Yu.L.

National Medical Academy of Postgraduate Education named after P.L. Shupik, Department of Neurology № 2, Kyiv, Ukraine

NEUROPSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF DEPRESSION IN PATIENTS WITH RHEUMATOID ARTHRITIS

Summary. Introduction. Rheumatoid arthritis is one of the most frequent autoimmune rheumatic diseases. The presence of depressive symptoms along with severe rheumatic disease contributes to the risk of disability. **Purpose.** To study changes of neuropsychological performance of depression in patients with rheumatoid arthritis depending on duration and severity of the disease course. **Material and methods.** We have examined 60 young and middle aged persons, among whom 40 patients with rheumatoid arthritis and 20 were in a control group of healthy individuals. The average age amounted to 47.7 ± 10.8 years old. The patients with rheumatoid arthritis were divided into groups depending on the duration and course of the disease. All patients were undergone clinical and neurological examination, neuropsychological testing, clinical and laboratory, clinical and instrumental

examinations. **Results.** Neuropsychological testing data indicated that among the patients with seropositive course gross depressive episode prevailed, unlike the patients of seronegative group, where the moderate depressive episode normally occurred. Thus in the patients with rheumatoid arthritis depression mostly manifested as a small depressive episode. **Conclusion.** Among the patients suffered from rheumatoid arthritis least than 10 years, the severity of depression had average degree of correlation, $r = 0.69$ and $r = 0.66$, both among seropositive and seronegative patients. With increasing disease duration and age of patients a trend to enhancement of the severity of the depression manifestations was observed.

Key words: rheumatoid arthritis, neuropsychological parameters, depression.